

S Petrem Charvátem 50 + 2

Bylo, nebylo. Před 50 + 2 lety začínalo přijímací řízení na historické obory na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, když tu náhle upoutali pozornost zaplněné posluchárny dva uchazeči. Přihlásili se s dotazem, mohou-li odevzdat doklady o státních jazykových zkouškách. Jeden mířil na indologii, druhým byl Petr Charvát, uchazeč o studium archeologie. Archeologie se tehdy otevírala po třech letech, v kombinaci s dějepisem.

Z dnešního pohledu se snad všechno dělo zvláště. Počty studentů archeologie byly neuvěřitelně nízké, asi nějak souvisely s úředně stanovenými počty profesionálních archeologů. V roce 1967 na pražské fakultě vládl názor, že archeologie není vhodná pro dívky, i když už tehdy u nás samozřejmě a úspěšně působila řada archeoložek. A tak se po pár měsících sešlo v prvním ročníku sedm studentů. Jejich počet byl pokládán za odvážný a snad i přehnaný. Archeologie byla exkluzivní vědou, když ji někdo vystudoval, a potom se jí nevěnoval, vzbuzoval úžas a stal se trvalou součástí výkladů Jana Filipa, ředitele archeologického ústavu.

K pravidelným rituálům studentů prvního ročníku oboru archeologie – dějepis patřily návštěvy antikvariátů. Při jedné ze znaleckých vizitací (žádné nákupy se zpravidla nekonaly) jsme už chtěli přeplněný antikvariát v ulici 28. října opustit, ale Petr Charvát pořád ještě postával nad rozevířenou knihou. S příznačnou omluvou sdělil důvod – ještě se nenaučil nazpaměť kus anglického textu, který ho zaujal. Mimořádné schopnosti vedly Petra Charváta k širším a širším poznávacím obzorům, proto dějepis brzy vyměnil za klínopis. Když v roce 1973 dokončil fakultní studium, zdálo se, že zakotví v Egyptologickém ústavu Univerzity Karlovy. Všechno ale bylo složitější, a tak v roce 1975 nastoupil do Archeologického ústavu Československé akademie věd, kde až do roku 1990 působil ve středověkém oddělení. Zdeněk Smetánka, vedoucí tohoto oddělení, dokázal pod normalizačním příkrovem rozvíjet živé akademické prostředí, v němž se setkávali archeologové s velmi rozdílným zaměřením. Petr Charvát zcela přirozeně mířil do značných výšek, spojujících vzdálené poznávací obzory. Svorníkem oddělení bývaly páteční schůzky, které se čas od času stávaly svátkem diskusí. Ve hře nebyla individuální prestiž, ale snaha najít přesvědčivější řešení aktuálních otázek archeologie středověku. Byla to zároveň škola, v níž k důležitým faktorům patřila diskusní noblesa Petra Charváta. Archeologie středověku nemá mnoho

jistot, často rozhoduje mezi více a méně pravděpodobnými závěry. Pokud jsme se někdy s Petrem Charvátem rozešli (pohybovali jsme se v rozdílných poznávacích výškách), byla okamžitě znát jeho podmanivá radost z diskuse.

Brzy po Listopadu 89 přešel Petr Charvát do Orientálního ústavu Akademie věd. K jeho velkým akcím patřila prestižní mezinárodní konference o problematice související s Ibrahimem ibn Jakubem, konaná v roce 1994. Přišel jsem tam pozdě, ale právě včas, abych se stal svědkem pozoruhodné scény. V potměšlém sále zněla přednáška v češtině, Petr Charvát odstavec po odstavci plynule převáděl do angličtiny. Na tom by nebylo nic neobvyklého, pozornost vzbuzoval zvláštní souběh jazykových rovin. Český mluvčí sděloval něco jako: „*Archeologický odkryv proběhl na pozemkové parcele číslo 145/77, opravuji 135/77. Odkryl 7 jam se šedohnědou hlinitou a mírně písčitou výplní.*“ A anglický převod? „*Badatel nás seznamuje s lokalitou, která měla značný význam v počátcích českého státu. Její význam spočíval v ...*“

Petr Charvát nikdy neobýval jednu jedinou specializační přihrádku, jeho bibliografie by u nezasvěcených mohla vzbudit dojem, že se sesypaly údaje několika pilných badatelů. Vždy se pohyboval od zájmu o (zdánlivě) úzká témata k bohatě rozvinutému historickému podání. Tomu zřetelně vyhovuje sepětí dvou institucí, v nichž Petr Charvát dnes působí především, totiž Katedry blízkovýchodních studií Západočeské univerzity a Katedry dějin a didaktiky dějepisu Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy. My, kteří zůstáváme obyvateli jediné specializační přihrádky, daleko za Petrem Charvátlem nemůžeme. S jistotou ale víme, že ani na naši přihrádku nezapomene a zaujme nás nějakým dalším textem, dalším diskusním vystoupením. To vše s příznačnou noblesou. A pokud se třeba neshodneme, můžeme se těšit na další vskutku rytířské klání.

Jan KLÁPŠTĚ

Centrum vizuální historie Malach Konference a workshop o novém přístupu a využití video databáze Fortunoff

Praha, Matematicko-fyzikální fakulta Univerzity Karlovy,
18. května 2019

Fortunoff Video Archive for Holocaust Testimonies (dále jen FVA) je podobně

jako USC Shoah Foundation Visual History Archive (dále jen USC) audiovizuálním archivem při Yale University, který shromažďuje, edituje a zpřístupňuje vzpomínky pamětníků, do jejichž životů zásadním způsobem vstoupila druhá světová válka. V řadě případů se nejedná pouze o židovské pamětníky, obě nadace natáčely také rozhovory s homosexuály, svědky Jehovovými, osvoboditeli a svědky osvobození koncentračních táborů, politickými vězni, zachránci, romskými pamětníky, přeživšími programu eugeniky a účastníky soudů s válečnými zločinci.

Cílem setkání Centra vizuální historie Malach konaného v květnu 2019 bylo představit možnosti využití archivu FVA pro vědecké a vzdělávací účely. Workshop byl veden zaměstnanci CVH Malach Jakubem Mlynářem a Jiřím Kociánem, kteří se mohli díky relativně nízkému počtu účastníků věnovat každému posluchači individuálně. Hlavní náplní interaktivního workshopu byly kritické poznámky a představení již zmíněné databáze FVA, která v současné době obsahuje okolo 4 400 audiovizuálních záznamů. Většina rozhovorů je ve srovnání s USC staršího data, první byl realizován již v roce 1979 a řada z nich byla natočena v osmdesátých letech, a proto skýtají i velice cennou kolekci vzpomínek lidí, kteří se narodili už ve druhé polovině 19. století. Nahrávky se liší oproti USC v mnoha aspektech, a to zejména metodou vedení rozhovorů, kdy tazatel pouze zřídka skáče do řeči a jeho role je spíše v nastolování tematických okruhů. Databáze USC se i kvůli své objemnosti často potýká s nekvalitně vedenými rozhovory, při kterých tazatelé často nevybíravým způsobem zasahují do výpovědí narátorů, zkoušejí je z geografických údajů a historických reálií, nesouhlasí s jejich popisem určité situace a podobně.

Dalším rozdílem je samotná délka rozhovorů, zatímco časový rozsah je u USC okolo 2–3 hodin, FVA nabízí ke zhlednutí rozhovory od dvaceti minut až do šesti hodin. Nejdelší rozhovor trvá neuvěřitelných 40 hodin a natáčel se během jediného měsíce. FVA podobně jako USC navázal spolupráci s řadou vědeckých institucí jako je prestižní United States Holocaust Memorial Museum, the Museum of Jewish Heritage: A Living Memorial to the Holocaust, the Bergen Belsen Memorial and Museum či the Memorial to the Murdered Jews of Europe v Berlíně. FVA však nezůstal pouze u těchto relativně známých institucí, ale rozhodl se také iniciativně navázat spolupráci s organizacemi v Arménii, Bosně a Kambodži. Současným styčným koordinátorem, který pomohl realizovat spolupráci s pražským CVH Malach, je Stephen Aaron, historik a současný ředitel FVA. On a jeho tým je pověřen správou a šířením archivu prostřednictvím online platform skrze již zmíněné partnerské instituce.

Výhody a nevýhody FVA v praxi

V celé databázi najdeme relativně nízký počet rozhovorů s česky mluvícími pamětníky. Na druhou stranu zde badatel může dohledat 173 rozhovorů natočených ve slovenštině. Důvodem může být aktivní a hlavně organizovaná snaha Nadace Milana Šimečky, která shromáždila širší okruh tazatelů, a ti sesbírali velice cennou orálně historickou sbírku.

Je ovšem potřeba zdůraznit, že nedokonalé fulltextové vyhledávání a indexování celé sbírky nenajde řadu českých a slovenských pamětníků, kteří poskytli své vzpomínky v jiném než českém a slovenském jazyce. Palčivě zde chybí možnost vyhledávat podle data nebo místa narození. Fulltextové vyhledávání v řadě případů neodhalí v popisu jednotlivých videí relevantní metadata, ale otrocky vytáhne všechny výskyty daného termínu bez ohledu na jeho strukturální zařazení.

Každé video je doplněno o tři na sobě nezávislé sekce. První z nich obsahuje stručný popis interview, metadata a biografii konkrétního narátora. Druhou sekci je v angličtině psaná indexace a strukturální členění celého rozhovoru podle časové osy. Ta má ovšem řadu zásadních nedostatků – nelze například vyhledávat v celém záznamu, ale pouze v přibližně půlhodinové výseči, která odpovídá tehdejší kapacitě VHS. Navíc je nezbytné se mezi jednotlivými částmi rozhovoru posouvat manuálně (USC rozhovory toto umožňují automaticky po kliknutí na příslušnou sekci v okénku indexace). Tento problém vyvolal poměrně živou diskusi, která vyústila k sepsání připomínek, jež byly promptně odeslány do ústředí FVA.

Na druhou stranu je nutné zmínit, že v angličtině psané komentáře pod každou indexovanou částí rozhovoru jsou vítaným pomocníkem, zejména pokud byl rozhovor realizován v některém méně používaném jazyce, například v jidiš nebo hebrejštině. S povděkem byla kvitována stále se rozšiřující sekce, která obsahuje doslovnou transkripci, a zejména iniciativa FVA pokračovat v této časově i ekonomicky náročné činnosti.

Dalším palčivým nedostatkem je částečná anonymizace jmen. V metadatach není dohledatelné celé jméno narátora, a to z důvodu ztížení získání citlivých dat přes dostupné vyhledavače typu Google. Celé jméno narátora je následně zmíněno vždy na začátku rozhovoru, ale toto omezení bohužel neumožňuje dohledat konkrétní osobu podle příjmení jako je tomu v databázi USC. Celkově je vyhledávání v samotné databázi FVA složitější, byť obsahuje mnohem menší objem dat, než s jakým se musí potýkat USC. Komplikovanější se jeví i samotné publikování získaných výstupů běžným způsobem. V USC je nezbytné pouze dodržet určitou citační normu, ve FVA je ještě potřeba prostřednictvím online

formuláře poslat citovaný text ke schválení do centrály FVA. Ta konkrétní citovanou sekci přeпоше narátorovi nebo jeho potomkům. Naštěstí nemusí badatel čekat na schválení, podle představitelů FVA jde čistě pouze o informativní zprávu, která má pomoci k udržení dobrých vztahů mezi badateli a pamětníky.

Závěrem je potřeba zdůraznit, že přes veškeré drobné nedostatky je zpřístupnění archivu FVA výrazným krokem vpřed nejen pro českou a slovenskou orální historii. Pedagogové v oblasti společenských věd by tuto možnost neměli opomenout ve svých učebních plánech. Díky přístupu z jednoho místa do dvou podobně zaměřených kolekcí se zde naskýtá prostor pro odbornou metodologickou komparaci vývoje rozhovorů s pamětníky, jež umožňuje přesunout těžiště analýzy od narátora k tazateli.

Jakub BRONEC

V Liberci nejen o retribucích. Česko-slovensko-polské vztahy 2019

Seminář Spravedlnost, nikoli pomsta? Potrestání válečných zločinců, kolaborantů a zrádců po 2. světové válce v Československu a Polsku

Liberec, 19.–21. srpna 2019

Pravidelné letní sympozium v Liberci o česko-slovenských vztazích rozšířilo v roce 2019 spektrum svého zájmu o polský pohled, což se ukázalo jako přínosná myšlenka. V rámci tematiky poválečných retribucí se tento krok nabízel a srovnání různých perspektiv také v mnohém ukazovalo, o jak živé téma stále jde. Na pořádání tradiční srpnové akce se podílely stejné instituce jako v minulých letech¹ a patronaci či záštitu poskytla celá řada podporovatelů ze všech tříúčastněných zemí.²

¹ Katedra historie Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické Technické univerzity v Liberci, Vzdělávací nadace Jana Husa a Ústav pro studium totalitních režimů.

² Patronaci poskytly Česko-slovenská komise historiků a Polsko-česká vědecká společnost; záštitu udělili hejtman Libereckého kraje Martin Půta a náměstek primátora statutárního města Liberec Ivan Langr ve spolupráci s Ústavem politických věd Slovenské akademie věd.

V úvodních promluvách se několikrát ozval apel na potřebnost co nejinformovanějšího připomínání válečných i poválečných událostí v současnosti. Jedna z hlavních pořadatelek konference Kateřina Portmann hned zkraje připomněla znovu se objevující popírání holocaustu a velvyslanec Slovenské republiky Peter Weiss, který bývá v Liberci též častým hostem, zase slovenskou kauzu kolem složité osobnosti Jánose Esterházyho. V jednom z projevů byla také zmíněna známá negativa informačních technologií, které mohou hlubší poznání válečné a poválečné problematiky zamlžovat. Jaroslav Pažout pak osvětlil inspiraci názvu konference (*Spravedlnost, nikoli pomsta? Potrestání válečných zločinců, kolaborantů a zrádců po 2. světové válce v Československu a Polsku*) titulem knihy paměti Simona Wiesenthala, v němž se ovšem otazník nevyskytuje.³ Mezi úvodními pozdravy zaujalo sdělení náměstka primátora města Liberce Ivana Langra, podle něhož se určitá skupina lidí snaží vymazat jméno Konrada Henleina z listiny čestných občanů města Liberce. Touto informací vlastně připomněl jednu ze současných otázek, které vlastní vyrovnávání se s minulostí přináší. Je jí problém, zda minulost přijmout, zkoumat a interpretovat takovou, jaká je, nebo jak je nám v co největší šíři známa, či zda na negativní jevy, například v zájmu nějakého současného postoje, zapomenout, anebo si je alespoň nějak upravit. Takovéto snahy však bývají vedeny politickou objednávkou. A to asi jak v případě zmíněného Konráda Henleina v Liberci, tak i Ivana Stěpanoviče Koněva v Praze či třeba Zdeňka Nejedlého v Litomyšli.

Zahajovací proslov poprvé v historii libereckých seminářů neobstaral Robert Kvaček, který se již této pocty s ohledem na svůj věk vzdal. Tato čestná funkce byla postoupena Janu Rychlíkovi, jenž na začátku svého vystoupení neopomněl jistý ostych z této skutečnosti vyjádřit. Ve své řeči pak shrnul většinu základních otázek a složitostí týkajících se poválečných retribucí, a to v kontextu dění v ostatních evropských zemích postižených válkou. Předestřel také právní obtíže celé tematiky způsobené častou absencí příslušných právních úprav, na něž by bylo možné se odvolat. V podtextu byla už při těchto slovech cítit základní dilemata celé problematiky poválečného retribučního soudnictví, které se pak v různých obměnách ozývaly i v dalším pořadu libereckého jednání. Jsou jimi stanovení a odhalení viny a obtížné hledání i z psychologického hlediska potřebné spravedlnosti, jež ovšem často přechází v touhu po odplatě „padni, komu padni“ a nové

---

³ Simon WIESENTHAL, *Spravedlnost, nikoli pomstu. Paměti*, Ostrava 1994.

bezpráví. Vše se navíc komplikovalo celkovým stavem těsně po druhé světové válce, kdy se sice trestaly zločiny jedné totality, ale střídala ji nová – komunistická –, která situaci často využívala nikoli k nastolení normálního demokratického ovzduší, ale k likvidaci nepřátel či konkurentů, ať už měli s fašismem něco společného, nebo ne. Tato skutečnost ze začátku nebyla v českém a slovenském prostředí tolik patrná jako například v některých balkánských zemích, ale i zde se její prvky objevily.

Po Rychlíkově úvodu přišly na řadu základní referáty. Americký host Benjamin Frommer se pokusil téma retribucí shrnout v kontextu celé poválečné Evropy. Z jeho příspěvku lze vybrat například poukaz na vysokou míru sebevražd, jejichž počet nemá, co do politicky motivovaných suicidií, v historii obdoby. Zajímavým postřehem byla spřízněnost českého konceptu národní cti a ztráty občanství s norským návrhem zákona o ztrátě důvěry. Po podnětné diskusi vystoupil Pavel Kmoč, který už zacílil konkrétně na dění v českých zemích. V jeho slovech se opět ozvala známá skutečnost, že v době retribucí se často trestaly skutky, které byly během svého spáchání beztrestné. Nutno ale dodat, že válka a okupace představovaly natolik výjimečnou situaci, a to i v právním slova smyslu, že by bylo velmi neobvyklé, kdyby na ni bylo zákonodárství dopředu připravené, nehledě na skutečnost, že během okupace zde platilo právo cizí, lépe řečeno stav bezpráví. Celkově Kmoč analyzoval všechny druhy poválečného hledání spravedlnosti a pomsty, tedy divokou, velkou, malou i tzv. druhou retribuci, což byl vlastně pokus komunistů o zneužití obav z návratu nacismu ještě po roce 1948. Logickým postupem následovalo zhodnocení situace na Slovensku z úst Norberta Kmetě. Do zdejších událostí se promítala odlišná slovenská válečná zkušenost i jiné národnostní složení, přičemž podobně jako Peter Weiss, zmínil Kmeť dodnes živé napětí, které největší světový konflikt i dění těsně po něm na Slovensku vyvolává. První z polských hostů Marcin Czyzniewski pojednal o tématu příznačně v přímé souvislosti s děním po prvním září 1939, od čehož se následné trestní soudnictví nijak oddělovat nedá nejen kvůli velmi brutální polské válečné zkušenosti. Pozoruhodným momentem příspěvku byl i poukaz na osud osob označovaných jako tzv. volksdeutsche, tj. Poláků, kteří byli v německých národnostních listinách. Ačkoli byl původ tohoto označení rozdílný a byl i vynucený, byli všichni považováni po válce za zrádce a některé čekala deportace do Sovětského svazu. Následovala bohatá diskuse, v níž byl připomenut podobný osud Poláků ve wehrmachtu i to, jak se tato skutečnost prolínala například do polských prezidentských voleb ještě v roce 2005, což byl další důkaz aktuál-

nosti libereckého setkání. Benjamin Frommer v této souvislosti ještě připomněl speciální odnož polských odsouzených tzv. šmalcovníků, kteří vydávali židy za peníze a končili před stannými soudy ještě během války.

Odpolední část konference zúžila pohled k případovým studiím, které otevřel Tomáš Dvořák neveselou tematikou tzv. divokých retribucí. Popisoval je jako fenomén spočívající někde mezi lynčem, revolucí a stabilizací, v němž se snoubí nejednoznačnost a různorodost motivů a projevů stejně jako vlastního pojetí spravedlnosti. Řečnický pozoruhodným vystoupením navázal Vojtěch Kyncl, který se zaměřil na analýzu činnosti Československé vládní komise pro stíhání nacistických válečných zločinců v letech 1965–1990. Jedním z charakteristických rysů této doby bylo, že česká strana z politických důvodů nijak nespolupracovala s izraelským tribunálem, a to ani během procesu s Adolfem Eichmannem ani v případě frankfurtského soudu s osvětivskými vrahy v letech 1963–1965. Kyncl pak postupně představil celou galerii nacistických pohlavárů, pro něž zdaleka neplatilo, že by byli po zásluze potrestáni, ale spojuje je skutečnost, že se do jejich procesů neblaze promítla situace studené války. Úsek případových studií uzavřela Eva Janečková, která se snažila uplatnit právní pohled na činnost Národního soudu, tedy na špičku retribučního soudnictví. Také zde byla zmíněna negativně dobová snaha o zpolitizování procesů například v případě členů protektorátní vlády. V následující diskusi zajímavě reagovali Jan Rychlík, jenž osvětlil německé právní zvyklosti, i Robert Kvaček, který připomněl dobový kontext vzniku myšlenky retribucí, což bylo již v prvních letech války. Šlo tehdy do značné míry o propagandistický čin a varování vysílaná kolaborantům, zdaleka ne jen těm českým.

Zpestřením prvního dne konference byla následná pasáž sestávající z poměrně kvalitních příspěvků studentů, i když se některé nevyvarovaly začátečnických nedostatků, například ve formě přílišné popisnosti. První referát obstaral Josef Novák, který zhodnotil činnost Mimořádného lidového soudu v Brně, kde byla koncem války napjatá situace zejména kvůli strategicky důležité zbrojovce. Zuzana Hrušešová se zaměřila na přelíčení s udavači u tribunálu v Litoměřicích, kde se v této pohnuté době nijak nerozlišovalo mezi udavačem a konfidentem gestapa, což je jedno z mnoha zjednodušení, které lidové soudy přinášely. Zdeněk Hanák soustředil svou pozornost na personální obsazení Mimořádného lidového soudu v Jihlavě, přičemž zacílil především na osobnosti předsedů senátů. Jiří Myroniuk naopak popsal osudy jednoho z mnoha odsouzených, jehož životní vývoj vykazoval celou řadu charakteristických rysů. Obviněný se totiž pozvolna přesunul z role podporovatele nacismu k zastánci komunismu a ke spolupráci

se Státní bezpečností (dále jen StB). Příběh představoval jistě zajímavou látku, bohužel v tomto případě nepodpořenou dostatečnou rétorickou přípravou. Vanda Rajcman pak studentské prezentace zakončila rozbořem specifik slovenského holocaustu na příkladech tří jeho organizátorů Izidora Kosa, Gejzy Konky a Júlia Pečúcha. První den semináře byl zakončen promítáním filmového dokumentu *Národní očista* režiséra a zároveň již etablovaného účastníka libereckých sympózií Jaroslava Kratochvíla.

Druhý den konference byl otevřen souborem referátů, jež se věnovaly klíčové korelaci retribučního soudnictví a národnostních menšin. Program zahájila Kateřina Portmann, která v této souvislosti pojednala o německé otázce a nastínila několik českých specifik. Byla jí například skutečnost, že komunisté v případě Němců upřednostňovali před potrestáním odsun, v čemž se zásadně rozcházeli se svými demokratickými partnery v Národní frontě. V obdobném duchu pak byla také zmíněna spolupráce bývalých nacistů s StB. Štefan Šuhaj navázal na tuto problematiku analýzou lidového soudnictví v Košicích. Poukázal na velké proměny v národnostním složení města během inkriminovaných let, což otevřelo téma možného převlékání „národnostního kabátu“ podobně jako jinde politického. Krzysztof Nowak pak zakončil tuto skupinu příspěvků sondou do slezských poměrů, přičemž hned v úvodu konstatoval v Evropě vlastně nikoli neobvyklý paradox, že v Polsku se slovo retribuce nevyskytuje, což předjímalo složitou a speciální dějinnou situaci Slezska na průsečíku hned několika kulturních vlivů.

Očekávaný didaktický blok otevřel Jaroslav Pinkas úvahou nad etickou dimenzí historické interpretace ve školním prostředí. Vystoupení tohoto typu na libereckém semináři v posledních letech chybělo a bylo velice dobře, že se tentokrát v programu objevilo. Jaroslav Pinkas navíc bohatě odkazoval na literaturu a vzhledem k tématu konference problematizoval zejména národní hodnoty, u nichž akcentoval nikoli nový koncept pochopení a badatelské výuky. Pinkas kriticky hodnotil zejména výklad dějin v pojetí „my a oni,“ což je srozumitelné, ale v pisateli těchto řádků to vyvolalo na druhé straně obavy z úplné rezignace na národní hodnoty, jejichž důležitost vidí zejména v psychologicko-filosofické rovině sebeporozumění, což je kruciólní otázka zejména u dospívající mládeže. Bohužel na tuto poznámku již nikdo nedostal možnost odpovědět, neboť moderátorka Kateřina Portmann diskusi, po vyjádření svého blíže nevysvětleného nesouhlasu, ke škodě věci ukončila. Milan Ducháček pak sérii didaktických prezentací rozšířil o seznámení s právě probíhající přestavbou rámcových vzdělávacích programů, přičemž nastíněné teze vycházely často z již

docela známých a úspěšných učebních konceptů. Společným jmenovatelem by mohl být důraz na pestrost výuky i podstatně širší spektrum zdrojů informací, než představuje osoba učitele a učebnice. Následovala podnětná debata a také tradiční workshopy, které byly jakýmsi vyvrcholením odpoledního programu. Jejich vedením byly pověřeny Iva Vachková a Dagmar Erbenová. Druhá jmenovaná představila projekt komiksu *Břemeno*. Kromě mnoha obohacujících odkazů na různé internetové zdroje i na eventuality jejich využití, umožnil Erbenovou prezentovaný didaktický úkol také ukázat více výukových cílů a přesahů, které může taková úloha splňovat.

Oblíbený filmový blok, který končil část konference odehrávající se v přednáškových místnostech, se zaměřil na retribuce nejen jako téma filmařů a dokumentaristů, ale také jako osudovou osobní otázku mnohých filmových tvůrců a herců. Právě tímto směrem mířil i první příspěvek z úst Petra Bednaříka, jenž ukázal, že známé tváře byly retribučními postiženy často stejně dramaticky jako „obyčejní lidé“ a naopak jejich veřejné angažmá z nich činilo snadnější objekty všech možných aktů, které hledání spravedlnosti i pomsty provázely. Jaroslav Kratochvíl pak obrátil pozornost od původců díla k jeho výsledku a shrnul poutavým způsobem obraz poválečného hledání a trestání viníků v dokumentárním filmu. Námětem pro tuto část tvůrčí filmové práce jsou však retribuce až od padesátých let, přičemž kvalita je přítomna až o dekádu později. Kratochvíl tu také konstatoval, že ať už dílo zapadlo, či je filmařsky na výši, stále bylo poplatné politické objednavce komunistického režimu. Jan Bárta následně shrnul obraz retribuční v kinematografii, kde se přece jen občas podařilo oficiální politickou zakázku odsunout ve prospěch autentičnosti a vyšší hodnoty. Nevšední ukončení celého programu pak zajistila pracovnice polského velvyslanectví v Praze Marzena Krajewská, která na začátku svého příspěvku ocenila možnost rozšířit celý seminář o polský rozměr. Svou pozornost pak soustředila na obecnější seznámení posluchačů s často méně známými ohlasy na poslední období války v polské kultuře. Po bohaté diskusi, k níž odkazy na vždy emotivní prožívání uměleckého zážitku přímo vybízí, se uskutečnily ještě dílčí exkurze za pamětihodnostmi města Liberce. Nečekaným a vtipným zpestřením bylo právě barokní kázání, které v rámci jedné z vycházek přednesl v kostele Nalezení sv. Kříže v intencích autentických pramenů Milan Svoboda. Následující den pak již následovala hlavní exkurze do polské části Krkonoš, v jejímž rámci měli účastníci možnost navštívit například místo vzniku Kominformy (Sklářskou Porubu) či prameny Labe.

Předjubilejní devětadvacátý ročník liberecké konference byl mnohostranně

přínosným setkáním nad stále živým tématem, které patří neoddělitelně do širšího celku dějin druhé světové války.

Václav NÁJEMNÍK

Mittelalterrezeption in der Gegenwartskultur

Praha, 28.–29. listopadu 2019

Pražská pobočka Collegia Carolina, založená na podzim 2018, pořádala ve dnech 28. a 29. listopadu 2019 svou první akci konferenčního formátu. Organizátoři mezinárodního zasedání *Mittelalterrezeption in der Gegenwartskultur*, odehrávajícího se nejprve ve vile Lanna, se otevřeně přihlásili k poselství knihy Františka Grause *Živá minulost* a k odkazu svého slavného předsedy Ferdinanda Seibta. Současný vedoucí Collegia, mnichovský historik Martin Schulze-Wessel, v úvodním slově vyzdvihl důležitost bádání o středověku v česko-německém soužití a současně prohlásil, že zvolené téma je snahou vrátit toto dějinné období do vědecké agendy zmíněné výzkumné instituce.

V prvním panelu Mýty a jejich vznik vystoupila historička a archeoložka Orsolya Heinrich-Tamáska s referátem *Rezeption frühungarischer Reiterkriegertum zwischen einem Zinn Diorama in Königsbrunn und dem National-historischen Park von Ópusztaszer*. Badatelka lipského Leibniz-Institut für Geschichte und Kultur des östlichen Europa na úvodní kapitole maďarských dějin končící bitvou na Lešském poli analyzovala řeč národních monumentů a politických programů. Přitom se dotkla nejen moderních německých a maďarských narativů, ale rozebírala také lokální bavorské interpretace. Kriticky je třeba přistupovat především k novým tendencím konstruování minulosti, jako je venkovní tematický park Ópusztaszer, kde mají všichni Maďaři „posílit svou národní identitu“. Heinrich-Tamáska shrnula, že od devadesátých let minulého století lze sledovat aktualizaci vyprávění, která byla živá před více než sto lety. Thomas Martin Buck z Pedagogické vysoké školy ve Freiburgu navázal přednáškou *Zwischen „Höllenturz“ und „Himmelfahrt“, der tschechische Reformator Jan Hus im Urteil der Nachwelt*. V té fascinujícím způsobem analyzoval pramenné zprávy o Husově procesu v Kostnici (především Ulricha Richental a Petra z Mladoňovic) a místní, hlavně kostnickou, i obecně německou tradici vztahující se k těmto událostem. Přitom obě témata proble-

mazitoval v kontextu konkrétního bádání. Posledním příspěvkem první sekce byl referát *Häresie als Nationalmythos, die Entstehung eines politischen Mythologems in Südosteuropa* Nedima Rabiće ze Sarajevské univerzity. Ahistorický pojem bogomil a bogomilství sledoval Rabić v bosenském historickém bádání, které je v jihovýchodní Evropě těsně spjaté s aktuální politickou identitou jednotlivých národů. Bogomilství se stalo důležitým tématem konstrukce minulosti bosenských muslimů, kteří reagovali na historiografii okolních zemí. Terminologicky tak mohli vlastní dějiny oddělit od balkánských křesťanů a posunout jejich počátky až do vrcholného středověku. V národní mýtus se téma rozvinulo po pádu komunistického režimu a vhodně zdůvodnilo konverzi Bosňáků k islámu jako snahu o pokračování místní religiozní odlišnosti, vzdorující katolictví i pravoslaví. Velká část symboliky nového státu vychází právě z domnělých bogomilských odkazů.

Druhý konferenční panel Autenticita středověku v počítačové hře byl věnovaný specifickému formátu digitálních her, především titulu *Kingdom Come: Deliverance*, jehož tvůrci se podle svých slov soustředili na co nejvěrnější rekonstrukci počátku 15. století v Posázaví. Bohužel se nedostavila Joanna Nowak, která měla reprezentovat tvůrce výše uvedeného titulu, pražskou firmu Warhorse Studios, příspěvkem *Kingdom Come: Deliverance – An ambitious trial to create a historically accurate game*. První referát proto přednesl Jan Heinemann z Hannoveru na téma *Kingdom Come: Deliverance and the Problematic Claim of Authenticity in Digital Games*. Heinemann se věnoval obsahu hry a kontroverzím týkajícím se jejího hlavního tvůrce Daniela Vávry. Německý badatel sám na svém blogu před vydáním hry roku 2018 kritizoval německé herní žurnalisty, kteří jednostranně přebírali materiály firmy Warhorse. Díky uvedenému textu začalo být o tématu diskutováno na sociálních sítích i v internetových médiích a reagovaly na něj jak herní magazíny, tak samotní tvůrci vysvětlujícími dopisy. Heinemann dále problematizoval koncept autenticity v současných digitálních hrách, který pokládá s Reinhartem Koselleckem jako mýtus založený na pocitech a identitách. Historici by neměli ve hrách kontrolovat faktografii, ale hry samotné historizovat. Druhým referentem byl Jan Kremer, doktorand Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy a pracovník Centra mediivistických studií, který vystoupil na téma *Playing (with) History. Kingdom Come: Deliverance within Czech Media and Expert Discourse*. Kremer nejprve typově charakterizoval *Kingdom Come* v kontextu dnešní ludické kultury a dále se zabýval českým mediálním diskurzem, v němž byla hra prezentována jako příběh o mezinárodním úspěchu s důrazem na výši investic a zisku, a její tvůrce Daniel Vávra prezentován jako self-made man, který propaguje českou historii

ve světě. Zahraniční kritiky domácí média netematizovala a příliš neřešila ani hlavního investora projektu, kontroverzního Zdeňka Bakalu. Odborný mediévistický diskurz existenci hry převážně ignoroval a tvůrci Kingdom Come se zase věnovali nejnovějšímu českému bádání o středověku poněkud výběrově.

Večerní program symposia zahájila keynote přednáška Rachy Kirakosian z Harvardovy univerzity *The Real Game of Thrones? Today's Creative Reception of the Medieval World*. Britská historička identifikovala „středověk“ jako hlavní vliv na současné fantastické světy v knihách, filmech i televizních seriálech. Představy dnešní společnosti o středověku přitom odrážejí specifické strukturální elementy ženskosti, rytířskosti, bestiality či orientalismu. Dílo George R. R. Martina reflektuje jak tropy ze středověké literatury, tak recepce romantismu, což Kirakosian opakovaně demonstrovala na základě teorií německo-amerického filosofa Ernsta Cassirera, který mluvil o „mýtickém myšlení“ a „mýtické realitě“. Závěrem přednášející upozornila na nebezpečí zneužití kulturní apropriace středověku. Pro dekódování takových pokusů je třeba porozumět mýtickému myšlení, ale i lépe poznávat samotné středověké reality. Závěrečný výstup patřil mnichovskému spisovateli Georgu Brunovi, který se věnoval fenoménu evropských románů o středověku, jež si získaly značnou oblíbenost díky bestsellerům jako *Jméno růže* či *Parfém*. Brun spatřuje ve „středověku zbaveném temných odstínů“ téma, které má pozitivní vliv na prodejnost knih. Dále pak analyzoval specifika této tvorby a její inspirace. Po přednášce následovalo večerní autorské čtení z knihy Geoga Bruna *Das Vermächtnis der Katharer*.

Druhý den pokračoval program v sídle místní pobočky Collegia Carolina ve Valentinské ulici. Sekci nazvanou Inscenace a jejich recepce uvedl výkonný ředitel Collegia Martin Zückert, který zároveň omluvil Angelu Gencarelli, která nemohla z důvodu nemoci přednést svůj příspěvek o bestiářích. První vystupující tak byla Isabelle Luhmann s referátem *Eine Stadt lebt ihre Geschichte – Mittelalterdarstellungen im Theaterstück „Staufersaga“ der „Ältesten Stauferstadt“ Schwäbisch Gmünd*. Prezentace se věnovala recepci středověké štaufské dynastie od sedmdesátých let 20. století. Luhmann vysvětlila, že rod nebyl v dějinách města Schwäbisch Gmünd nijak výrazně přítomen až do jubilejního roku 2012. Novou tradici založila radnicí podpořená divadelní hra, která prezentuje průřez štaufskou historií a jejímž dramaturgem a odborným poradcem byl mediévista. Performance akcentuje lokální i evropskou identitu, integruje jak protagonisty z řad starousedlíků, tak z řad uprchlíků, kteří našli ve městě domov. Primárním smyslem bylo posílit soudržnost komunity, ale vyprodaná představení přinesla městu také finanční zisk. Posledním příspěvkem přednáškového programu byl referát

Martina Šorma z pražského Centra mediévistických studií na téma *From Popular Culture to Populism. On the Contemporary Instrumentalization of the Middle Ages*. Šorm se zaměřil na knihu *Epištoly o elitách a lidu* Vlastimila Vondrušky, nejčtenějšího autora současné české historické prózy, který je veřejností vnímán jako odborný historik, ač sám sebe prohlašuje za disidenta historické vědy. Omniprezentní metodou Vondruškovy knihy je medievalismus a zákonitosti či závěry současné mediévistiky u něj nehrají zásadní roli. Jako zástupce lidu a lidovosti dlouze polemizuje právě s moderními historiky, podobně jako s „aktivisty“ a „elitami“. Vondruškovo plebejství lze demaskovat jako populistickou stylizaci, protože on sám byl vyznamenán politickou elitou, prezidentem republiky. Ve svých protiněmeckých a protievropských výkladech například spisovatel prezentuje českého premiéra vystupujícího v Bruselu jako Husa bojujícího za pravdu v Kostnici. Podle Šorma se k podobným medievalismům musí kriticky a veřejně vyjadřovat historici, kteří by je neměli nekonstruktivně odsuzovat, ale naopak otevřeně vysvětlovat. Cílem odborníků by mělo být pozvat veřejnost ke studiu minulosti například podnícením zájmu o historii rodiny, města či regionu.

Závěrečné slovo patřilo opět Martinu Schulze-Wesselovi, který shrnul hlavní myšlenky z jednotlivých sekcí a poděkoval všem účastníkům. Ti se v individuálních reakcích shodli, že konference byla přínosná nejen svou interdisciplinariitou, ale především výjimečným prostorem pro diskusi, které byla věnována více než třetina času a zapojovali se do ní nejen referující, ale také hosté z auditoria. Referáty budou publikovány v tištěných výstupech Collegia Carolina.

Jan KREMER